
GLOSZY, RECENZJE, NOTY, VARIA

A. GLOSY

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015r., II KK 318/14¹

1. Przepis art. 391 § 1 k.p.k., przewidując samoistną przesłankę odczytania zeznań świadka, który przebywa za granicą, nie uzależnia skorzystania z takiej możliwości od żadnych dodatkowych warunków, takich jak np. długotrwałość pobytu i znaczenie odczytywanych zeznań dla toczącego się postępowania, co nie zwalnia sądu od ustalenia, czy pobyt świadka za granicą stanowi realną przeszkodę w realizacji zasady bezpośredniości.
2. Pobyt świadka za granicą należy traktować jako wystarczającą przesłankę odczytania jego zeznań złożonych w postępowaniu przygotowawczym tylko wtedy, gdy przesłuchanie go przed sądem jest utrudnione w stopniu porównywalnym z niemożliwością doręczenia mu wezwania lub innymi niedającymi się usunąć przeszkodami.

Na wstępie należy zwrócić uwagę, że po nowelizacji kodeksu postępowania karnego przesłanka przewidująca możliwość odczytywania zeznań świadka przebywającego za granicą zawarta jest w art. 391 § 1a k.p.k.².

Podzielić należy pogląd zawarty w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia, że przepis, przewidując samoistną przesłankę odczytania zeznań świadka, który przebywa za granicą, nie uzależnia skorzystania z takiej możliwości od żadnych dodatkowych warunków, takich jak np. długotrwałość pobytu i znaczenie odczytywanych zeznań dla toczącego się postępowania, nie zwalnia sądu od ustalenia, czy pobyt świadka za granicą stanowi realną przeszkodę w realizacji zasady bezpośredniości. Jak słusznie podkreślono nie można przecież zapominać, że unormowanie zawarte w tym przepisie ma charakter wyjątkowy, a kontekst

¹ „OSNKW” 2015, nr 9, poz.73.

² Dodany ustawą z dnia z 27.09.2013 r., Dz. U. z 2013 r. poz.1247 ze zm. Dz. U. 2015 r. poz.396).

jaki tworzą pozostałe wymienione w nim przesłanki odczytania zeznań niestającego świadka, nie pozostawia najmniejszych wątpliwości, że pobyt świadka za granicą należy traktować jako wystarczającą przesłankę odczytania jego zeznań złożonych w postępowaniu przygotowawczym tylko wtedy, gdy przesłuchanie go przed sądem jest utrudnione w stopniu porównywalnym z niemożliwością doręczenia mu wezwania lub innymi niedającymi się usunąć przeszkodami.

Obowiązująca w polskiej procedurze zasada bezpośredniości przeprowadzenia dowodu w postępowaniu sądowym na rozprawie wskazuje, że organ procesowy winien zetknąć się ze źródłem i środkiem dowodowym osobiście³. Przyjmuje się, że zasada prawdy materialnej wytycza cel postępowania dowodowego, natomiast zasada bezpośredniości określa jego metodę poznawania zdarzenia przestępnego⁴. Przepis pozwalający na odczytanie zeznań świadka przebywającego za granicą jest wyjątkiem od tej zasady. Gwarancyjna funkcja tej zasady zobowiązuje, że nie wolno, aż do czasu zakończenia postępowania sądowego w pierwszej instancji rezygnować z podejmowania prób spowodowania stawienia na rozprawę świadka, którego zeznania mają znaczenie dla prawidłowego wyrokowania⁵. Decyzja sądu o poprzestaniu na odczytaniu zeznań lub wyjaśnien gdy w postępowaniu przygotowawczym występował w charakterze podejrzanego musi opierać się na spełnieniu przesłanek formalno – prawnych oraz uwzględniać uwarunkowania występujące w danej sprawie. Podkreślić należy, że korzystanie z odczytania w sytuacji gdy zeznania świadka przebywającego za granicą mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia nie może być automatyczne⁶. Z uwagi na wyjątkowy charakter tego przepisu nie może on być bowiem interpretowany w oderwaniu od innych reguł obowiązujących w procedurze karnej np. prawdy materialnej⁷.

Akcentowanie po 1 lipca 2015 r. zwłaszcza w postępowaniu sądowym zasady kontradiktoryjności zmusza do nieco innego spojrzenia na możliwość odczytywania zeznań świadka przebywającego za granicą. Skoro bowiem to strony mają przede wszystkim przeprowadzać dowody (w myśl art. 167 § 1 k.p.k. w postępowaniu przed sądem, które zostało wszczęte z inicjatywy strony, dowody przeprowadzane są przez strony po ich dopuszczeniu przez przewodniczącego lub sąd) to mogą, jedynie w niezbędnym zakresie, odczytywać treść protokołów złożonych poprzednio przez niego zeznań w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem w tej lub innej sprawie albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę.

3 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 259.

4 J. Tylman, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman (red.), *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 103.

5 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2000 r. IV KKN 645/99, LEX nr 51094.

6 R. Ponikowski, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1000.

7 A. Ważny, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 837.

Może też zostać złożony wniosek o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka przebywającego za granicą i to zarówno w postępowaniu przygotowawczym jak i sądowym. Wniosek taki może być uwzględniony lub oddalony. Jeżeli zeznania takiego świadka mają w danej sprawie istotne znaczenie powinno się podjąć działania w celu jego sprowadzenia lub umożliwiające przesłuchanie świadka w drodze pomocy prawnej. Gdyby więc nastąpiło przesłuchanie może później, w postępowaniu jurysdykcyjnym zaistnieć konieczność odczytania tych zeznań.

Jeżeli strona w postępowaniu pierwszo instancyjnym nie zdoła np. przeprowadzić dowodu z zeznań istotnego dla niej świadka, będzie w konsekwencji mogła wniosek o jego dopuszczenie złożyć w środku odwoławczym (art. 427 § 3 k.p.k.).

Mając na uwadze, że odpowiedzialność karną może ponieść tylko osoba, której wina została udowodniona w oparciu o zebrany materiał dowodowy (art. 2 § 1 pkt k.p.k.) to oczywistym jest, że zasada ta będzie determinowała nie tylko gromadzenie dowodów ale także okoliczności dotyczące możliwości przeprowadzenia tych dowodów np. czynności mające na celu wyjaśnienie okoliczności związanych z pobytem świadka za granicą. Jak wskazuje praktyka po prostu im świadek dla danej strony jest ważniejszy tym domaga się ona większej staranności w podejmowanych działaniach w celu umożliwienia jego bezpośredniego przesłuchania. Jeżeli jednak świadek przebywa za granicą i nie jest możliwe jego przesłuchanie np. nie dającymi się usunąć przeszkodami zaistnieje przesłanka umożliwiająca odczytanie jego wcześniejszych zeznań Nie można także zapominać, że w postępowaniu karnym nie występuje prekluzja dowodowa (wyjątek art. 427 § 3 k.p.k.) co powoduje, że strony mogą wnioski dowodowe zgłaszać kolejny raz w różnych fazach postępowania. W wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, także sąd może dopuścić i przeprowadzić dowód z urzędu (art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k.).

Generalnie więc zachodzi każdorazowo konieczność ustalenia czy pobyt świadka za granicą stanowi realną przeszkodę w realizacji zasady bezpośredniości.

Analizując możliwości odczytania zeznań świadka przebywającego za granicą nie można nie wziąć pod uwagę zmieniających się okoliczności w zakresie rozszerzenia możliwości podróżowania, podejmowania zatrudnienia i nauki, a w szczególności ułatwień w przemieszczaniu się po terenie Unii Europejskiej obywateli jej państw członkowskich. Możliwość swobodnego poruszania po krajach unijnych powoduje, że często jedynym realnym utrudnieniem w złożeniu przez świadka przebywającego za granicą zeznań przed sądem może być znaczna odległość miejsca pobytu od siedziby sądu. Jednakże przy obecnej dostępności środków komunikacyjnych nie stanowi to zbyt trudnej do usunięcia przeszkody. Nie ulega przecież jakiegokolwiek wątpliwości, że w wielu przypadkach stawienie świadka przebywającego za granicą będzie mniej czasochłonne i uciążliwe niż świadka zamieszkałego w odległej części kraju. Będzie to bowiem m.in. konsekwencją lepszych, częstszych i różnorodnych połączeń na ważnych

szlakach komunikacyjnych.

Podsumowując należy stwierdzić, że nie można stosować przepisu pozwalającego odczytywać zeznania świadka bez stwierdzenia czy zachodzą przeszkody w stosowaniu zasady bezpośredniości oraz zapewnieniu stronom rzetelnego procesu, a oskarżonemu ponadto prawa do obrony⁸.

Wiesław Juchacz

⁸ Tamże, s. 8376-837.